

ציור של פלמינגו בתעופה. בתעופה הפלמינגו מיישר את רגליו לאחור ואת צווארו הארוך לפנים, כשכנפיו חותרות בחוזקה ובזווית שטוחה יחסית. צייר: חיים מויאל

הפלמינגו בעולם ובישראל

הפלמינגו, אחד העופות היפים, המרשימים והמיוחדים, עורר את סקרנותם והשראתם של חובבי טבע ואנשי רוח ואומנות בכל התקופות. על אף הופעתו הבולטת ותכונותיו המפורסמות (רגליו וצווארו הארוכים

כתב: **ד"ר חיים מויאל** מאוד, צבעיו המיוחדים, מקורו העקום העטור מסננות, לשונו השרנית, להקותיו הגדולות ותוחלת חייו הארוכה להפליא), עד לאחרונה היה ידוע אך מעט יחסית על הביולוגיה שלו. בעשורים אחרונים הפך הפלמינגו לדגל של שמירת טבע. בהיותו "פלמינגופיל" מושבע, הוא תמיד יהיה עבורי, ובוודאי גם עבור צפרים אחרים, אחת האטרקציות הבולטות באתרים הלחים (כמו נחשולים, עתלית ומעגן מיכאל, וכן בריכות המלח ומי הקולחין שבאילת).

1

2

3

מינים ותת-מינים

בעולם קיימים כיום שישה מיני פלמינגו, אשר מרביתם דומים והוגדרו בעבר כזנים (תת-מינים) - ארבעה באמריקה ושניים באפריקה, ואילו בתקופה הפרהיסטורית נכחדו כעשרה מינים שונים. המין שלנו ואילו בתקופה הפרהיסטורית נכחדו כעשרה מינים שונים. המין שלנו (*Phoenicoparrus, r. roseus*) הוא היחיד מביניהם שנפוץ גם בעולם הישן וגם בעולם החדש. מינים אחרים וקטנים יותר (הניזונים בעיקר באצות) מצויים בעיקר באנדז'ים ובצ'ילה שבדרום אמריקה. באפריקה שכיח אומנם הפלמינגו המצוי (*P. ruber*), אך המפורסם ממנו בוודאי הוא הפלמינגו הזוטר (*P. minor*), אשר שותף למין הנדון בבית גידולו (נצפה פעמים ספורות בישראל). הוא מצוי במזרח אפריקה בלהקות עצומות - כמיליון פרטים באגמי הסודה האלקליים שבמזרח אפריקה (המפורסמים הם באגמי נקורו, בוגורה ונייטרו). אומנם הפלמינגו מקורב מהבחנה הפילוגנטית לחסידות, לתמירונים ולטבלנים, אך ללא ספק מורפולוגית הוא מיוחד וראוי להיות מוגדר כקבוצה נפרדת לחלוטין. במין פלמינגו מצוי קיימים שלושה תת-מינים (שניים מהם מצויים ביבשת אמריקה ובאיי גלפגוס).

שמות ובמקורות

פירוש שמו המדעי של הסוג *Phoenicopterus ruber*, ופירושו מיוונית ולטינית: "ארגמני-כנף מאדים", מרמז לסוככות הכנף הוורודות הבולטות היטב בשעת תעופה (בניגודיות לאברות השחורות), ומכאן שמותיו האירופיים הגזורים מהמושג הפורטוגזי - flamenco - ופירושו האטימולוגי "להבה", בזהה ל-Flame באנגלית, כמובן על שום צבע הלהבה של סוככות כנפיו. ומכאן כינויו של עוף זה על ידי "מנדלי מוכר ספרים" - "להבי", וכינויו על ידי שמעון בודנהיימר - "שלהבית". שמו העברי-התלמודי הוא "שקיטנא" (שקיטן), הודות לשלוותו, וממנו הושאלו גם שמותיו הערביים (נח'ם ומורזמא).

הפלמינגו תואר בציורי מערות בדרום ספרד מהתקופה הפליאוליתית, והוא סימל עוף ציד מועדף. תרבויות העבר ראוהו כדמות נצחית

ומיתית. למשל, השומרים והמצרים האמינו כי העוף הזה חי מאות שנים, נשרף באש השמש (שאותה הוא סימל, וכן את האל "רע"), ונברא מחדש מהאפר. כך גם דמותו בתרבות היוונית (פניקס), היהודית ("עוף החול") והנוצרית (על כן מתואר בפסיפסים, כמו זו שבטבחה, שבגדות הכינרת) שימשה סמל לתחייה מחדש, בשל האמונה כי מין זה קם מאפרו בשלהבת אש (ומכאן כידוע שמותיו). הפניקים והרומאים ניצלו רבים מהם למסחר מאסיבי כמזון מועדף (במשתאות ראוותניים וחסרי מעצורים), במיוחד לשונותיהם הבשרניות. בתלמוד נחשב הפלמינגו לעוף היחיד מבין כל שוכני תיבת נוח שלא ביקש אוכל, על כן נתברך בחיי נצח. יש לציין, כי הפלמינגו נזכר גם בתרבויות מאוחרות, כמו הפלמינגו ב"עליסה בארץ הפלאות" על ידי קרול לואיס, ועוד כאלו וכאלו שקצרה היריעה מלהזכיר אותם כאן.

תפוצה ואוכלוסייה

כיום תפוצתו של הפלמינגו המצוי נרחבת באזורי אקלים ממוזג וטרופי, בתלות באזורים שופעי מזון. מין זה מצוי בעיקר באתרי מפתח בדרום אירופה (קמארק ודלתת הרון בצרפת, פידרה שבאנדלוסיה, ספרד,

1. חבוחות גדולות של פלמינגואים באגם. הפלמינגו הוא מין חברותי, ואף נוצרות חבורות צפופות מאוד. לעיתים הם משתפים פעולה בשיחור מזון יעיל תוך כדי "רכילות" בסגנון נחירות. באדיבות: Gayulo-Pixabay photos
2. פלמינגו אמריקאי עם ארוחתו הזעירה, בדמות שרימפס. מין זה ניזון מחומר מן החי, לרבות מיני סרטנאים שהם חלק מהפלנקטון שאותו הוא מסנן במקורו, וכן מחומר צמחי, כמו מיני אצות זעירות כחוליות-ירוקות. באדיבות: Alexasandra Fotos (pixabay.com)
3. בשעת מנוחה נוהגים מיני הפלמינגו לתחוב את מקורם העדין אל מתחת לנוצות גבם, שם האוויר הכלוא חם. באדיבות: Sönke Biehl

1

וסרדיניה שבאיטליה), דרך טורקיה (דלתת קדיז ואגם טוז, ליד איזמיר) עד דרום-מערב אסיה, ועד מערב הודו (כמעט חצי מהאוכלוסייה העולמית נאמדה שם). מין זה מצוי גם בחופי הדרומיים של אגן הים התיכון (בעיקר בתוניסיה, ובלגונת ברדוויל שבצפון סיני), וכמובן באפריקה (במערב, בעיקר במאוריטניה, במזרח הוא שותף לפלמינגו הזוטר שבאגמי הסודה, לרבות זה שבטורקנה ובוגוריה, ואילו בדרום אפריקה – בביצות אטושה ובוטסואנה).

מין זה מצוי גם באורח נדיר בגבהים משמעותיים בהרי אירן (אגם אורומיאה) ובקזחסטן (אגם טנגיז) – 1,000–3,000 מ' מעל פני הים (המין מהאנדים עשוי לקנן בגבהים של 4,000 מ', בהפרישי טמפרטורות גדולים – מ-20 מעלות צלסיוס ועד 15 מעלות מתחת לאפס). נראה כי אוכלוסיות אלו נדחקו בעבר לקנן באזורים קשים ומרוחקים מעין אלו בגלל רדיפה אובסיבית אחריהם על ידי האדם.

האוכלוסייה העולמית נאמדה עד תחילת המילניום בחצי מיליון פרטים, ומאז מספרה לא השתנה משמעותית, אם כי חשוב לציין שיצר הרבייה אצל הפלמינגו נמוך להפליא, ולפי אומדנים שונים רק 80,000 מקננים בפועל בכל שנה.

במערב הים התיכון נאמדת האוכלוסייה בכ-100,000 פרטים, ואילו האוכלוסייה המזרח תיכונית, כולל את האוכלוסייה הדרום אסייתית, נאמדת בכ-300,000 פרטים.

תת-האוכלוסייה במזרח התיכון מהווה כחמישית מהאוכלוסייה העולמית של הפלמינגו. מעניין לציין כי באזור קוצ'ין שבמערב הודו קיימת אחת האוכלוסיות הוותיקות והמרשימות ביותר, והאזור מאכלס למעלה מ-100,000 זוגות מקננים.

בישראל, מין זה חולף, משוטט, חורף, ואף יש כאלו שיציבים. הוא אינו מקנן בארצנו, אך אוכלוסיות מסוימות שלו, כמו אלה שבבריכות המלח שבאילת ובעתלית, מבלות מרבית השנה במקום (היו גם ניסיונות קינון כושלים באילת לפני כשני עשורים). ניתן לצפות באוכלוסיות אלה בבריכות הדגים שבנחשולים אשר בחוף הכרמל (וכן בעמק החולה, במעגן מיכאל ובעמק יזרעאל), ואני מרבה לעשות כן בשקיקה, כל אימת שמזדמן לי.

טריסטרים וגם אהרונים מציינים כי הפלמינגו הוא עוף יציב בארץ ישראל בכל מקום שמתאים לו, וכמעט בכל מקווה מים, אם כי אין אזכור לגילוי אתרי קינונו.

בשל פגיעה די מצומצמת באזורים הלחים שבהם נהג לקנן (לרבות בשדות אורז במערב אירופה, שם נרדף על ידי חקלאים זועמים), ציד ואיסוף ביצים אינטנסיבי, עד אמצע המאה ה-20 היו אוכלוסיותיו בסכנת התמעטות מדאגה. בשל הפיכתו לדגל של שמירת טבע בעשורים האחרונים, יושמו תוכניות רבות להצלתו, חוקקו חוקים להגנתו מפני ציד ואיסוף ביצים, ושוחזרו אזורים המתאימים לקינונו (למשל, על ידי יצירת איים מלאכותיים באזורים מסוימים באירופה ובמזרח התיכון), ומאז אוכלוסיותיו החלו שוב לשגשג באזורים הלחים.

1. זוג פלמינגואים גדול בהצלבות מקור והשענת הכנפיים לאחור, כחלק מריטואל לשמירת קשר ואמונים בין בני הזוג. צילם: Bernard Dupont
2. הפלמינגו הבוגר מתאפיין בבסיס מקור ורוד ובנוצות ורודות בחלק מגופו, ובעיניים צהובות שסביבן מסגרת ורודה של פלומה. צילם: חיים מויאל
3. ריטואל האכלת הנקבה על ידי בן זוגה. לעיתים זו האכלה מדומה כחלק מתהליך החיזור והצהרת הכוונות. הזכר גדול במקצת מן הנקבה, אך לא קל להבחין בזאת. צילם: Ayant Kulkarni

2

3

ממזונו המורכב מאצות מיקרוסקופיות ובסרטנונים (כמו חסילונים קטנים) הניזונים אף כן מאצות אלו. אנזימים מיוחדים מפרקים אותם בתאי הכבד (בתהליך מטבולי מיוחד) למוליקולות של פיגמנטים וורודים וכתומים אשר אלו מושקעים בשומן, בנוצות, ברגליים ובבסיס מקורם, בה בעת השיזוף בקרינת השמש מאדים אותם ביתר עוז.

היו שניסו לטעון כי לצבע הוורוד יש יתרון הסוואתי באזורים שבהם המים ורדודים בשל האצות המיוחדות ששם, אך אני מסופק אם מין כזה להקתי ובלט בגודלו תומך בהשערה זו. אגב, לא לכל הפרטים פיגמנטציה זהה, ומחקרים מראים כי אין בהכרח קשר לגיל, ולמעשה ישנם פרטים שרגליהם כהות וצווארם לא ורוד, ונוצותיהם ורודות אך במקצת.

למה הפלמינגו נוהג לעמוד על רגל אחת?
הפלמינגו וגם עופות אחרים נוהגים לעיתים לעמוד על רגל אחת לפרקי זמן ארוכים. אצל הפלמינגו זה בולט ביתר שאת. האם העמידה על רגל אחת (התחלפת מדי פעם) היא לשם מנוחה ועל מנת להקל על עייפות שרירי הרגל? האם כדי לחסוך באיבוד אנרגיה במים קרירים או הצטברות חום במים חמים? ואולי שניהם יחד או מסיבה אחרת שלא הובררה עד כה. האמת היא, שמנגנון הנעילה של הרגל, כמו במרבית העופות, יעיל למדיי ומונע עייפות בכל מקרה, והיציבות טובה גם אם עומדים על רגל אחת או שתיים, בהתאם למרכז הכובד הנכון. אני מניח שרק העוף יודע למה לו לעשות זאת מדי פעם, וכיוון שכנראה לא ניתן לשאול אותו – נשאיר את זה פתוח.

קריאות

קריאותיו מדומות לנחירות, והן מזכירות קריאות אווזים, וכמין חברותי יש משמעות קרדינלית לסוגי הקריאות בתקשורת בין הפרטים, בהתאם לסוג הפעילות (קריאות אזהרה, אכילה, חיזור, דגירה וכדומה). זיהוי קולי אפשרי קשור ככל הנראה ללא מעט פרמטרים שונים, כמו עוצמה עוצמת הקריאה, משך הקריאה, חזרות וספקטרום. בעונת החיזור הפלמינגו ווקאלי למדיי (יש שזה נשמע כמקהלת צחקקים גרוניים עמוקים).

שיחור מזון ודיאטה

הפלמינגו מוגדר כמין אופורטוניסטי בהתאמה לזמינות ולשפע המזון,

גובהו קרוב לגובה אדם, עד 155 ס"מ (למרות מקרים אחדים, כמו זה שתועד בצרפת, שגובהו נישא לכדי 200 ס"מ), ומשקלו עשוי להגיע עד 4.7 ק"ג (הממוצע כ-3.5 ק"ג). הזכר גדול במקצת מן הנקבה, אך קשה להבחין בין הזוויגים למעט בחיזור ובקריאותיהם (לזכר קריאות עמוקות יותר). אפשר להגדירו יחד עם העגור ההודי כגובה במעופפים בעולם.

כעוף מים וביצה הוא מאופיין באונות שחייה מלאות לאצבעותיו, ובעזרתן ואף בשל גובהו הוא מיטיב להלך גם בבז. לפלמינגו בלוטות מלח הממוקמות סמוך לעיניו, ודרךן מופרשים עודפי המלח (כמו אצל עופות מים רבים קיימת גם בלוטת שומן מעל זנבו, ובאמצעותה הוא משמן את נוצותיו כדי לא להיטב).

מאין הצבע הוורוד?

למעשה הפלמינגו אינו ורוד. בתחילה הוא נולד אפור, ובהמשך הוא נעשה לבן, ורק עם התבגרותו ובתלות עם מזונו הופך חלק מגופו לוורוד. הצבע הוורוד עד ארגמני נגזר מהבטא-קרטרין (אנטי-אוקסידינט) הנובע

1. תנועת הפלמינגואים בתעופה מקצה אגם לקצהו האחר, או בסמוך אליו, מתרחשת לחוב בשל הפרעות של פולשים. רגליהם וצווארם בזווית ישרה מגופם. באדיבות: Gayulo-Pixabay photos
2. לעיתים לא קרובות הפלמינגו שוחה להנאתו ולעיתים נדירות יחסית ובמקרה של מים עמוקים עשוי לבצע עמידת ראש ולסנן מזון קרוב ככול האפשר לקרקעית. צילם: Derek Keats
3. פלמינגו ג'יימס (*Phoenicoparrus jamesi*) מין נדיר ופגיע החי בדרום אמריקה ומקורב מאוד לפלמינגו האנדים הנדיר ממנו ואפילו נוהג להתרועע עמו. צילם: Danielle Pereira
4. מדי פעם מתקיימת אינטראקציה בין הבוגרים, ולרוב היא מלווה בפריסת כנפיים ובזקיפת צוואר ומקור (ריטואלים אלו מתגברים לקראת עונת החיזור). באדיבות: Gayulo-Pixabay photos

הפלמינגו בעבר הרחוק

אבי הפלמינגואים היה כנראה *Juncitarsus*, ששגשג לפני כ-50 מיליון שנה ומאובניו מאששים נפלא את תכונותיהם המשותפות, לרבות צוואר ארוך ורגליים ארוכות. כיום הוא למעשה מוגדר על ידי רבים, ובצדק, כמיוחד במינו, ואינו משתייך לחסידות, לחופמאים או לאוויים, על אף דמיון קונברגנטי ביניהם (או שמא היה קיים אב משותף רחוק בעידן הקרטיקוני). ייחודו מתבסס על עובדות חשובות נוגעות למסננות המקור, אונות השחייה, צורת גופם של האפרוחים, היותם חסרי תעופה בעת חילוף הנוצות (בחדשי הקיץ), ואפילו דמיון במיני הטפילים שלגופם, כמו מסוגי כינים (אגב, דמיון גנטי מצוי דווקא עם הטבלנאים הכל כך שונים ממנו צורתית והתנהגותית). נפלאות הן דרכי האל והברירה הטבעית...

תיאור ותכונות

לבוגר (מגיל שלוש-ארבע ואילך) אברות תעופה, ומרבית שטח הסוככות בצבע שחור, ואילו תחתית הסוככות בצבע ורוד עז עד ארגמני, בשילוב כתמים לבנים. צבע רגלי הבוגר ורוד בוהק, וקשתית העין שלו צהובה, ואילו קצה מקורו השחור מובחן היטב מבסיס מקורו הוורוד, אך המגוון בו עדיין גדול ומאפשר במחקר להבדיל בין הפרטים השונים. לצעיר יש גוון חום-אפרפר בנוצותיו, ורגליו ומקורו אפורים, ואילו המתבגר בן השנתיים-שלוש יעטה ניצוי מעבר בין הצעיר לבוגר – מקורו ורגליו יהיו בצבע ורוד בהיר, קשתית העין חומה, לרוב עורפו יהיה חום ולנוצותיו טרם התפתחו צבע ורוד ניכר כשל הבוגר. רגליו של הפלמינגו גבוהות (עד 125 ס"מ) ומאפשרות לו לעמוד במרכז גופי המים הרדודים, הרחק מאויבים וסקרנים. בתעופתו המעוררת השתאות, צווארו ורגליו הארוכים להפליא נמתחים ישר ובכיוונים מנוגדים בצורה בולטת למדיי, כמו ששום עוף אחר לא.

1. פלמינגואים במבנה אומנותי במאגר מי הקולחין שבאילת, שם הם ניזונים לאורך מרבית השנה מפלנקטון ומפרוקי רגליים שונים. אומנם תועדו ניסיונות קינון באזור, אך ללא הצלחה (עם הקמת תלוליות בוץ מתאימות במקומות לא מופרעים ייווצרו לדעתי סיכויים מעולים להצלחת קינון של עשרות רבות מהם). צילם: חיים מויאל
2. פלמינגו מתבגר עומד על רגל אחת. לעיתים הוא נוהג לעמוד כך לפרקי זמן ארוכים, והדעות חלוקות בנוגע לפשר התופעה: האם כדי לנוח? האם זה קשור לתרמורגולציה ושמירת חום הגוף? ואולי מסיבה אחרת או כל הסיבות גם יחד. צילם: חיים מויאל
3. אפרוח מתרגל עמידה על רגל אחת. בשלב זה הוא הופך מאפרפר ללבן, והוא נעשה ערני יותר לסכנות, לפני לכתו אל ה"פעוטון" שבו ההורים ימשיכו להאכילו בהמשך הלילה. באדיבות: Alexasandra Photos (pixabay.com)
4. זוג פלמינגואים עסוק בסינון מזון במקור (כשהוא הפוך) ובמסונכרן כחלק מתהליך החיזור, תוך כדי בטישת הבוץ שבקרקעית, להעלאת המזון הזעיר המצוי בו. בין שלוש אצבעותיו (האמצעית ארוכה במיוחד) של הפלמינגו פרוסות אונות שחייה, בהתאמה לשחייה והליכה בבוץ. צילם: Bernard Dupont

חיפוש המזון מתבצע לעיתים תוך כדי הליכה, ויש שהפלמינגו רוקע ברגליו תוך כדי סיבוב גופו מסביב למקורו, כדי לחשוף יצורים בתוך הבוץ או החול (סימנים קונצנטריים נותרים בקרקעית כעדות ברורה לפעילותם זו). מעניין לציין כי להקותיו לעיתים יוצרות על פני המים פס עקלתוני ארוך דמוי גל, ואולי על ידי כך הן מנתבות ריכוז גדול יותר של הטריף בתוך המיאנדר הזה. שחפים וברווזים מסוימים נצפו מנצלים שאריות מזון בסמוך ללהקות פלמינגו. כך למשל, שחפים צרי-מקור, העלולים להיות אויביהם המושבעים של הפלמינגואים, בעונת הקינון, סורקים אחריהם בתאווה שאריות מזון אפשריות (בתופעה זו צפיתי גם באילת).

חיי חברה

כל המינים (למעט המין של גלפגוס העשוי לקנן באופן מיוחד סוליטרית או בכמה זוגות לכל היותר) הם חברותיים להפליא, אם בנדידתם בלהקות ענק או בקינונם במושבות עצומות המונות אלפי זוגות רבים. הרבייה והאכילה מושפעות ישירות מהיותם בלהקה, והם נוהגים להשמיע קולות כנראה כדי לשמור על קשר ולקיים תקשורת בין הפרטים.

אין הגנה משותפת של הפרטים במושבה כנגד טורפים אפשריים (למעט העובדה שמספרם העצום מהווה קו חזית שלא מרתיע לחדור לתוכו, כולל מהאוויר), וכל אחד מגן על עצמו או על צאצאיו, אך לרוב ללא הצלחה מול חומסי ביצים עיקשים, כמו שועלים. היתרון בחבורות גדולות הוא גם במציאת מזון ושיתוף המידע, וגם בהעלאת מזון מן הבוץ באמצעות אצבעות הרגליים. אגב, כשהפלמינגו ישן, בכל פעם אחת מעיניו פקוחה, אולי כדי להיות דרוך כל העת לקראת סכנה.

לאחר כשלושה שבועות מהבקיעה ההורים מותירים את האפרוחים העצמאיים במעין פעוטון צפוף, ללא השגחה, ובלילה הם חוזרים, לעיתים ממרחקים ומבילוי קולינרי ממושך, ומספקים להם מזון (בשעת

חיפוש המזון מתבצע לעיתים תוך כדי הליכה, ויש שהפלמינגו רוקע ברגליו תוך כדי סיבוב גופו מסביב למקורו, כדי לחשוף יצורים בתוך הבוץ או החול (סימנים קונצנטריים נותרים בקרקעית כעדות ברורה לפעילותם זו). מעניין לציין כי להקותיו לעיתים יוצרות על פני המים פס עקלתוני ארוך דמוי גל, ואולי על ידי כך הן מנתבות ריכוז גדול יותר של הטריף בתוך המיאנדר הזה. שחפים וברווזים מסוימים נצפו מנצלים שאריות מזון בסמוך ללהקות פלמינגו. כך למשל, שחפים צרי-מקור, העלולים להיות אויביהם המושבעים של הפלמינגואים, בעונת הקינון, סורקים אחריהם בתאווה שאריות מזון אפשריות (בתופעה זו צפיתי גם באילת).

בית גידול

מגוון אתרי המזון באזורים הלחים הוא גדול במיוחד, ממאגרי מי קולחין, דרך בריכות מלח, דלתת נהרות והצפות בביצות ובלגונות חוף (הפלמינגו משחר לטרפו גם בשדות אורז מוצפות).

הפלמינגו מעדיף אזורים חמים ויובשניים עם יכולת אידוי גבוהה, לרוב גם אזורים מלוחים. העדפתו הברורה היא אתרים קשי גישה באיים קטנים, שמסביבם מים או בוצה. אתרי הקינון עשויים להיות רחוקים מאתרי שיחור המזון, ולא להא להם תעופה חזקה ומהירה אין בעיה לגמוא מרחקים אלו מדי יום.

האוכלוסיות העיקריות של מין זה מתחלקות לשלוש: במערב הים התיכון וצפון-מערב אפריקה; במזרח הים התיכון (לרבות ישראל)

1

לרבות למאוריטניה וסנגל. יש גם נדידה בולטת מדרום אסיה לחופי ערב הסעודית, ואוכלוסיות דרום אמריקאיות הנודדות מההרים הגבוהים דרומה, למקומות נמוכים מתאימים.

קינון

הפלמינגו רגיש מאוד להפרעות, הפוגעות בהצלחת בקינון.

הוא מוגדר כמין מונוגמי (לעיתים רחוקות גם ביגמי), אם כי שיעור ה"גירושין" בקרב בני הסוג גבוה במיוחד, וגם מפתיע, וכל שכן שיעור הצלחת הקינון נמוך להפליא. הנאמנות לאתרי הקינון (אם לא נפגעו במהלך הזמן) היא ביחס ישיר להצלחת הקינון, כלומר, הסיכוי לכשלון קטן באתרים מסורתיים ארוכי-שנים. על פי מחקר מסוים התברר כי נקבות מעדיפות לבחור זכרים מבריקים בצבעם הוורוד מאשר פרטים בהירים.

להקות גדולות עסוקות סימולטנית בחיזור, חודשים מספר לפני עונת הרבייה. בתחילה מתקיים ריטואל שבו בני הזוג מפסיקים את האכילה ומניעים לצדדים את צווארם המורם, כשמקורם מכופף עד כדי כך שהוא כמעט נוגע בצווארם. לאחר מכן הם צועדים כמו בטרנס, ופתאום, ללא התראה, פורסים את כנפיהם מאחורי גופם, כשכל הפרטים המחזרים מביטים לאותו כיוון. כנפיהם נסגרות בחדות, והם מטיחים את צווארם לצד אחד של גופם, כאילו מאחורי כנפיהם. ריטואל זה עשוי לחזור כמה פעמים, כאשר בני הזוגות הנבחרים והבוחרים ממשיכים לבדם בחיזור אינטימי, כשהם קדים לפנים עם זנב מזדקר וצוואר מושט קדימה, בכנפיים פרוסות למחצה תוך גילוי הצבע הוורוד של כנפיהם, ולבסוף

סכנה אמיתית תהיה לרוב נוכחות מועטה של בוגרים משגיחים). מחקרים אחדים, כמו זה שנעשה בטורקיה, מעידים על קשרים בין אוכלוסיות שונות, ובכללם גם זיווגים אפשריים בין פרטים מאוכלוסיות שונות באתרי הקינון, מה שבוודאי יסייע בהגדלת השונות הגנטית ובהצלחה רבייתית גדולה יותר. במקום שהם יחד עם השקאי הלבן, הם נדחקים ומופרעים על ידו, אף על פי שהדיאטה שלהם שונה לחלוטין.

תנועה ונדידה

בטרם יעוף נוהג הפלמינגו לרוץ על פני המים כמה מטרים כדי להתרומם, אם אין סיוע של רוחות. לאחר מכן הוא מעופף בתעופת חתירה נמרצת, בטור עורפי או בראש חץ (החוסך לא מעט אנרגיה), כשצווארו ורגליו הארוכים מתוחים וכולטים הרבה מעבר לגופו (הוא אינו דואה כלל). אם הפלמינגואים עפים לאתרי אכילה סמוכים או שהם מופרעים, הם עפים יחסית נמוך, ואם הם חוזרים לאתרי הקינון או יוצאים מהם, בזמנים שלפני עונת הקינון ואחריה, התעופה שלהם גבוהה יחסית (שניים עד שישה ק"מ, במהירות ממוצעת של כ-68 קמ"ש), והיא מתבצעת בעיקר בלילה (בדומה לחופמאים, ברווזים וציפורי שיר). הפלמינגואים בעולם הם במגוון סטטוסים מרשים, מסדנטרים (יציבים), נודדים (במיוחד אלו השוכנים באזורים גבוהים וצפוניים הקופאים לקראת החורף), נודדים חלקית (בנסיבות מיוחדות), מתפרצים רנדומלית, ועד להיותם חורפים או מזדמנים. אתרי חריפה עולמיים לפלמינגו המצוי הם בעיקר בחופי הים הכספי, ספרד, טורקיה, צפון אפריקה (תוניסיה) ואזורים מסוימים במזרח התיכון, לרבות ישראל.

צירי הנדידה העיקריים שלהם הם מאירופה והמזרח התיכון לאפריקה,

2

3

4

1. במהלך ההזדווגות (שנראית מורכבת מאוד בשל רגליו הארוכות מאוד, אך נעשית בהצלחה ובעדינות מיוחדת), תחילה הזכר נצמד בחזהו לזנבה של הנקבה, ולאחר מכן הוא עולה על גבה כשצווארו מתוח וכנפיו פרוסות למחצה. באדיבות: Alexasandra Fotos (pixabay.com)
2. אפרוח בחיקה החם והמגונן של האם. באדיבות: Alexasandra Fotos (pixabay.com)
3. האכלה של אפרוח כבן שבוע. המזון החצי מעוכל והעתיר בחלבונים ובנוטריינטים מוקא ישיחות למקורו של הצעיר. האכלה קריטית להישרדותו באזורי בוצה, שם קשה לאפרוחים לטפס על תלולית הקן. באדיבות: Alexasandra Fotos (pixabay.com)
4. קן פלמינגו ובו ביצה לבנה יחידה (לעיתים מוטלות שתיים, ובמקרים נדירים אפילו שלוש). הקן בנוי בוצ, ולרוב צורתו כתלולית ובמרכזו שקע המדופן קלות באבנים ונוצות (גם כשמוטלות שתי ביצים, כמעט בכל המקרים רק אחת תשרוד). באדיבות: Alexasandra Fotos (pixabay.com)

הם לעיתים מניעים שוב את צווארם שמאלה וימינה. בהמשך החיזור הם מטבילים את מקורם במים, כאילו אוכלים, ומרעידים את ראשם כמה פעמים מצד לצד. החיזור נמשך בתעופה כמה פעמים, סביב אתר הקינון, בקבוצות קטנות מאוד, כשחזם בולט מהרגיל ונפנופי הכנפיים הם בזווית שטוחה מהרגיל. בעת החיזור, לא תמיד מתבצעים במלואם אותם מחוות ורצפים. בעת ההזדווגות (תחילה הזכר נצמד בחזהו לזנבה של הנקבה ולאחר מכן עולה על גבה) הצוואר מתוח והכנפיים פרוסות למחצה תוך הצמדת פתחי המין (קלואקות). הן מבוצעות הרחק ממושבת הקינון. בשבי נצפתה תופעה של יתר הזדווגויות על ידי זכרים נוספים, כנראה להגדלה של סיכויי ההפריה.

הקן הוא בתבנית חרוטית בתלולית הבוץ או החול (להגנה מפני הצפה אפשרית), והוא מדופן בנוצות, ברכיכות ובמה שמצוי בסמוך.

בדרך כלל מוטלת בקן ביצה אחת - ולעיתים רחוקות גם שתיים, לרוב על ידי שתי נקבות שונות שהופרו על ידי אותו זכר. שני ההורים דוגרים

לסירוגין וגם מאכילים את האפרוח. לאחר דגירה של 28-29 ימים על ידי שני ההורים, כשהביצה תמיד בהשגחה, חלה בקיעה של אפרוח פקוח עיניים. כשהוא בן יומיים-שלושה הוא כבר כמעט מסוגל לעמוד, בעידוד המקור של ההורים. האפרוח מואכל (כשהבוגר נרכן מאחוריו) כמה פעמים ביום על ידי שני ההורים, המקיאים לתוך לועו הפרשות עתירות חלבונים.

אחת הסכנות העיקריות לביצים או לאפרוחים עד למעברם ל"פעוטון" היא תקיפותיהם חסרות המעצורים של שחפים (כדוגמת השחפים צהובי-הרגל).

בדומה לפינגווינים, גם אצל הפלמינגואים החברתיים קיים זיהוי קולי בין ההורים לצעירים (רק שבאלו האחרונים לא מתבצע טקס של החלפת משמרות או חזרה עם מזון).

התבגרותם של הצעירים ארוכה במיוחד, ורק בגיל חודשיים וחצי לערך הצעירים כבר מסוגלים לעופף בעצמם. תועדו באורח נדיר פלמינגואים שחטפו אפרוחים שכנים לא מושגחים מספיק טוב, כנראה ואמצו אותם לקניניהם הריקים ובלבד שיצר הקינון והאימהות יבואו על סיפוקם.

1. זוג פלמינגואים מסן מזון בהצלבת צוואר והצמדת מקור אל מקור. צילם: מאיר בס

2. מיצוי בלוטת השומן שמעל הזנב, לסינוץ נוצות. בשל צווארו הארוך והגמיש הפעולה נעשית בקלות רבה, תוך הפשלת הזנב כלפי מטה, ושימוש עדין במיוחד במקור המזוד.

באדיבות: Alexasandra Fotos (pixabay.com)

3. סינוץ נוצות באמצעות המקור. ניתן להבחין בנקל בצבע הוורוד עז של העור, הנגרם מחומר מחמצן המכונה בטא-קרוטן (β-Carotene) המצוי במזונם המורכב מאצות מיקרוסקופיות ובסרטונים (כמו חבילונים זעירים) הניזונים מאצות אלו. אנזימים ייחודיים מפרקים אותם בתאי הכבד (בתהליך מטבולי מיוחד) למולקולות של פיגמנטים ורודים וכתומים. פיגמנטים אלו מושקעים בשומן, בנוצות, ברגליהם ובבסיס מקורם, השיזוף בקרני השמש מאדים אותם אף יותר.

באדיבות: Alexasandra Fotos (pixabay.com)

באזור אילת היו ניסיונות קינון כושלים, אך לדעתי לא מאוחר מדיי לנסות ליצור באופן מלאכותי תלוליות מתאימות בתוך אי שיוקם במרכז המים הרדודים, מה שאולי ימשוך אותם לקנן גם אצלנו.

איומים ושמירת טבע

הרס בתי גידול, גשם זלעפות ושינויים דרסטיים במפלס המים באתרי הקינים, הם הגורמים הקריטיים לנטישת הקינים ולפגיעה ממשית בהצלחת הקינון.

האויב המשמעותי ביותר לאפרוחים בתפוצה הים תיכונית הוא ללא ספק השחף צהוב-המקור שקוטל רבים מהם, ואילו באפריקה, על פי לסלי בראון, זה דווקא המרבו (*Leptoptilos crumeniferus*). הם רגישים עד כדי כך שבמקרים שבהם הופרחו בלוני ילדים רבים באתר קינונם הם נטשו את הקינים. טורפים וחומסי ביצים (כמו שועלים, עופות דורסים וחמסנים) מהווים גורם חשוב הפוגע באוכלוסייתם באתרי הקינון (הבנויים לרוב על תלוליות בוץ).

הפלמינגואים רגישים מאוד למחלות וירליות ולפתוגנים, כך שהתמותה עלולה להיות כבדה במיוחד. בסוף שנות ה-80, למשל, 43 אחוז מהאוכלוסייה הדרום ספרדית הודבקה בשפעת העופות מסוג AIV.

התנגשויות עם מטוסים הן סכנה נדירה יחסית, אך כאלו אירעו ועלולות לקרות בעתיד, במיוחד במקרים שבהם שדה תעופה חוצה בתי גידול לחים המאוכלסים בעופות, לרבות פלמינגואים (כמו למשל בצרפת, במונפלייה ובמרסיי). □

ד"ר חיים מויאל, מרצה לזואולוגיה במכללת לוינסקי ומורה לביולוגיה בבית-ספר רעות, י-ם